

Юдін А.В.

курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Кисельов А.О.

кандидат юридичних наук
старший викладач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
та спеціальної техніки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ

Сучасна злочинність характеризується високим рівнем професіоналізму та організованості. Їй притаманний транснаціональний характер, володіння новітніми формами й методами протидії правоохоронним та судовим органам. Деякі злочинні угруповання мають у розпорядженні свою розвідку й контррозвідку, є добре оснащеними найновішими технічними засобами. Тому одержання необхідної інформації про факти підготовки чи вчинення злочинів такими угрупованнями та їх документування, як правило, можливе лише шляхом проникнення в злочинне середовище із застосуванням відповідних оперативно-розшукових заходів.

Загалом оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно технічних засобів. При цьому оперативно-розшукові заходи занадто різноманітні, й кожний з фахівців пропонує власну класифікацію, ґрунтуючись на власному досвіді й ознаках, які, на їх думку, є значимими.

З метою дослідження проблеми класифікації оперативно-розшукових заходів у розвідці розглянемо існуючі підходи до їх розподілу серед провідних науковців. Так, російські вчені К.К. Горяінов, В.С. Овчинський та О.Ю. Шумилов [1] запропонували поділяти заходи на:

- адаптовані розшуком криміналістичні методи: опитування, збирання відомостей, збір зразків для порівняльного дослідження, перевірочні закупівлі, дослідження предметів і документів, спостереження, ідентифікація особистості, обстеження приміщень, будинків, споруд, ділянок місцевості й транспортних засобів, оперативний експеримент;

- розвідувальні методи, властиві тільки розшуку: контроль поштових

відправлень, телеграфних й інших повідомлень, прослуховування телефонних переговорів і зняття інформації з технічних каналів зв'язку;

- розвідувальні операції: оперативне впровадження й контрольована поставка.

О.Ю. Шумилов поділяє заходи на категорії [2]. До першої категорії (звичайної) він відносить заходи, що не обмежують конституційні права людини і можуть проводитися як у рамках адміністративно-режимної оперативно-перевірочної роботи, так і під час оперативно-розшукового процесу: опитування, збирання відомостей, збір зразків для порівняльного дослідження (крім збору зразків з проникненням у житло й збору зразків голосу людини шляхом контролю її телефонних переговорів), перевірочну закупівлю, дослідження предметів і документів, спостереження (крім спостереження з проникненням у житло), ідентифікація особистості, оперативне впровадження, контрольована поставка, обстеження приміщень, будинків, споруд (крім житла), ділянок місцевості й транспортних засобів і зняття інформації з технічних каналів зв'язку (не порушуючи сферу приватного життя громадян).

До другої категорії, на думку О.Ю. Шумилова, належать заходи, що обмежують конституційні права людини, «...які проводять тільки під час оперативно-розшукового процесу для вирішення завдань, пов'язаних з обмеженням певного конституційного права людини й громадянина». До цих заходів він відносить усі оперативно-розшукові заходи, що залишилися, за винятком оперативного експерименту. Оперативний експеримент належить до третьої (спеціальної) категорії заходів, які спрямовані на протидію вчиненню тяжких і особливо тяжких злочинів [1].

Для вирішення проблеми використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі, важливими критеріями класифікації оперативно-розшукових заходів, з погляду М.А. Погорецького, є їх функціональне призначення, обмеження конституційних прав людини, умови й особливості проведення, характер регламентації Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», документування та використання їх результатів у кримінальному процесі [3].

Виходячи з визначених М.А. Погорецьким об'єкта оперативно-розшукової діяльності та його видів, а також поняття оперативно-розшукового заходу, в межах оперативно-розшукової діяльності можна виокремити оперативні організаційно-управлінські заходи й оперативно-розшукові заходи [8].

Оперативними організаційно-управлінськими є ті заходи, що проводяться для самозабезпечення функціонування оперативно-розшукової діяльності як самостійної державної системи, а також здійснення оперативно-розшукових заходів (оперативно-забезпечувальних та інформаційно-пізнавальних заходів: використання допомоги гласних і негласних штатних та позаштатних працівників (п. 12 ст. 8 Закону України «Про оперативно-

розшукову діяльність»); встановлення конфіденційного співробітництва з особами на засадах добровільності (п. 13 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»); створення з метою конспірації підприємств, організацій, використання документів, які зашифровують особу чи відомчу належність працівників, приміщень і транспортних засобів оперативних підрозділів (п. 16 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»); створення і застосування автоматизованих інформаційних систем (п. 17 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»).

Організаційно-управлінські, як і оперативно-забезпечувальні заходи (операції), є не самостійними, а допоміжними, оскільки спрямовані на успішне проведення інформаційно-пізнавальних заходів, і в кінцевому рахунку на створення умов для своєчасного отримання оперативної інформації [3].

Своєю чергою, оперативно-розшукові заходи можна поділити на оперативно-забезпечувальні й інформаційно-пізнавальні [3].

Оперативно-забезпечувальними є заходи (операції), що спрямовані на успішне проведення конкретних інформаційно-пізнавальних заходів для пізнання конкретних обставин злочинної діяльності (пошук та виявлення фактичних даних і їх джерел). До цієї групи заходів належать вказані у ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»: контрольна та оперативна закупівля й постачання (п. 2); порушення питання про проведення перевірок фінансово-господарської діяльності підприємств, установ, організацій та осіб, які займаються підприємницькою діяльністю або іншими видами господарської діяльності індивідуально, та прийняття участі в їх проведенні (п. 3); проведення операцій по захопленню злочинців, припиненню злочинів, розвідувально-підривної діяльності спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб (п. 5); проникнення в злочинну групу негласного працівника оперативного підрозділу або особи, яка співпрацює з останнім, із збереженням в таємниці достовірних даних щодо їх особистості (п. 8) [3].

Інформаційно-пізнавальні заходи – це такі заходи, що безпосередньо спрямовані на отримання оперативної інформації відповідно до завдань оперативно-розшукової діяльності. Оперативні інформаційно-пізнавальні заходи залежно від мети, з якою вони проводяться, можуть бути розвідувально-пошуковими, розшуковими й контррозвідувальними [3].

До оперативно-пізнавальних заходів належать вказані в ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»: опитування (п. 1); відвідування жилих та інших приміщень за згодою їх власників або мешканців для з'ясування обставин вчиненого або такого, що готується, злочину, а також збирання відомостей про протиправну діяльність підозрюваних або осіб, щодо яких здійснюється перевірка (п. 6); негласне виявлення та фіксування слідів тяжкого злочину, документів та інших

предметів, що можуть бути доказами підготовки або вчинення такого злочину, чи одержання розвідувальної інформації, у тому числі шляхом проникнення оперативного працівника в приміщення, транспортні засоби, на земельні ділянки (п. 7); зняття інформації з каналів зв'язку, застосування інших технічних засобів отримання інформації (п. 9); контроль шляхом відбору за окремими ознаками телеграфно-поштових відправлень (п. 10); здійснення візуального спостереження в громадських місцях із застосуванням фото-, кіно- і відеозйомки, оптичних та радіоприладів, інших технічних засобів (п. 11) [3].

Таким чином, класифікація оперативно-розшукових заходів є спробою систематизувати та класифікувати їх залежно від юридичної природи, законодавчих приписів, повноважень, функцій та меж оперативно-розшукових дій, що здійснюються оперативними підрозділами щодо громадян під час протидії злочинності.

---

1. Оперативно-розыскная деятельность: учебник / под ред. К.К.Горяинова, В.С. Овчинского, А.Ю. Шумилова. МОСКВА, 2001. С. 305.

2. Шумилов А.Ю. Юридические основы оперативно-розыскных мероприятий: учеб. пособие / А.Ю. Шумилов. МОСКВА, 1999. С. 9–10.

3. Погорецький М.А. Оперативно-розшукові заходи: поняття і види // Державна безпека України: наук.-практ. зб. НАН України і СБ України. Київ, 2005. № 1(3). С. 62–67.